

Posudek vedoucího diplomové práce
na Ústavu filosofie a religionistiky FF UK v Praze

Václav Dostál:
Filosofická víra u Karla Jasperse

Václav Němec, Ph.D.

Charakteristika práce

Václav Dostál si ve své práci klade za cíl vyložit Jaspersův koncept filosofické víry. Základní otázky, které přitom sleduje, jsou: určení bytnosti filosofické víry, její role v kontextu Jaspersovy filosofie a vztah filosofické víry k náboženství čili „víře ve zjevení“.

Takto vytčenému úkolu do jisté míry odpovídá i struktura práce: Nejprve se v ní vysvětlují základní rámec a východiska Jaspersovy filosofie (kap. 1). Tento výklad si žádá již první výměr víry jako jistoty skutečnosti, která se uskutečňuje v různých podobách na různých rovinách lidského já: pobývání, vědomí vůbec, duch a existence. Porozumění těmto pojmům předpokládá objasnění Jaspersova pojmu bytí či objímajícího a jeho základních způsobů. Za tímto účelem Václav Dostál přibližuje Jaspersovu „základní filosofickou operaci“, která spočívá ve vykázání objímajícího z tzv. „subjekt-objektového rozštěpu“ právě jako toho, co není ani subjektem ani objektem, ale co subjekt i objekt poznání překračuje a zahrnuje (kap. 1.1). Jak Václav Dostál správně zdůrazňuje, tímto pojmem objímajícího se Jaspers na jedné straně snaží vyhnout myšlenkové redukci bytí na pouhý objekt a neuváznout tak v pasti objektivujícího myšlení, na druhé straně však odmítá, že bychom měli k „neobjektivované“ skutečnosti nějaký bezprostřední přístup (str. 11). Přesto však je podle něj filosofické myšlení vedeno právě snahou o stále nové překračování předmětně uchopeného bytí a o projasňování objímajícího – v tomto smyslu dokonce může být filosofie označena jako „periechontologie“ (str. 12-13). Tematizovat jediné objímající bytí však není možné, při pokusu o jeho myšlení se nám objímající rozpadá do několika základních, na sebe navzájem neredukovatelných způsobů či regionů bytí neboli objímajícího. Zejména na základě Jaspersova spisu *Von der Wahrheit* Václav Dostál ukazuje (kap. 1.2), že objímající se člení do dvou základních skupin: „objímající, jímž jsme my“ (pobývání, vědomí vůbec, duch a existence) a „objímající, jímž nejsme my“ (svět a transcendence). Napříč tímto dělením pak Jaspers navíc vede rozlišení mezi imanentními (pobývání, vědomí vůbec, duch, svět) a transcendentními (existence, transcendence) způsoby objímajícího. Větší část kapitoly (kap. 1.2.1-1.2.6) je věnována právě výkladu těchto způsobů objímajícího. K nim nakonec přibývá ještě rozum jakožto pouto všech způsobů objímajícího (kap. 1.2.7).

Tento výklad umožňuje přesněji vymezit „čtyři podoby pravdy“, které Jaspers rozlišuje právě podle čtyř způsobů „objímajícího, jímž jsme my“ (1.3): (a) „bezprostřednost smyslově přítomného“ na rovině pobývání; (b) „nerozpornost“ předmětně myšleného na rovině vědomí vůbec; (c) „přesvědčení o idejích“ na rovině ducha“ a (d) „autentická víra“ na rovině existence. Toto rozlišení různých podob pravdy je významné mimo jiné proto, že zde pravda na rovině existence spadá vjedno s vírou v užším a vlastním slova smyslu. Předchozím výkladem si Václav Dostál připravil dostatečnou půdu pro přesnější vymezení pojmu víry u Jasperse (1.4), která je ve svých různých podobách vymezena právě ve vztahu k různým způsobům objímajícího. Jaspers obecně definuje víru jako „přítomnost v polaritách subjektu a objektu“, která ovšem právě nabývá různých podob (analogicky k různým podobám pravdy) podle toho, na jakých rovinách objímajícího se uskutečňuje: (a) jako základní jistota nebo přítakání realitě či světu na rovině pobývání; (b) jako přítakání tomu, co platí a co se mi vnucuje jako evidentní

na rovině vědomí vůbec; (c) jako přesvědčení o idejích na rovině ducha a (d) jako vědomý vztah k transcenci na rovině existence. Václav Dostál si přitom klade velmi případnou otázku, zda víra vlastně není pro jednotlivé způsoby objímajícího konstitutivní, tj. zda jí nejsou tyto způsoby ustavovány. Sám se přitom klání k názoru, že „jednotlivé způsoby objímajícího nám vyvstávají právě díky té které podobě víry a že díky víře jsme v nich také přítomni“ (str. 37). Zatímco víra obecně je charakterizována jako „život z objímajícího“ či „vedení a naplňování skrze objímající“, víra ve vlastním a užším smyslu je specifikována jako „vztah existence k transcenci“ (tamt.).

Právě se zřetelem k takto úže vymezené víře pak Václav Dostál (kap. 2) zkoumá vztah víry k vědě a náboženství jako dvěma konkurenční postojům či odpovědím, které se „soudobému člověku nabízejí na otázku ‚z čeho a k čemu máme žít‘“ (str. 38). Proti těmto dvěma postojům staví Jaspers filosofickou víru jako základ či východisko, z něhož vyrůstá filosofie jako způsob tázání, které nám umožňuje „udržet své lidské bytí otevřené“ (str. 38-39). Po krátkém srovnání pojetí víry u Jaspersa a u Kanta (2.1) autor přechází k objasnění Jaspersova pojmu „víry vůbec“ (2.1.1), která podle něj neznamená jakýsi „rodový pojem pro veškeré podoby víry“, zahrnující jak víru náboženskou, tak filosofickou, nýbrž víru „v eminentním“ či „ve vlastním smyslu“ – tedy víru, která odpovídá rovině existence (str. 42-44).

Na základě charakteristiky „víry vůbec“ z *Filosofické víry tváří v tvář zjevení* pak formuluje šest základních rysů, které vystihují víru ve vlastním slova smyslu: (a) víra je vymezena v opozici k vědě; (b) má svou subjektivní a objektivní stránku, které jsou od sebe neodlučitelné; (c) chceme-li však mít obsah víry jako věděné vlastnictví nezávisle na existenci, dochází k úpadku víry; (d) víra nemůže být vynucena či zapříčiněna pouze naší vůlí; (e) víra má nejen „počátek“, který pochází ze mne samého, ale také „základ“, který nemohu vytvořit já sám; (f) pohyb víry spočívá v transcendování sebe sama.

Na Jaspersově příkladu Bruna a Galileiho je pak ilustrován rozdíl mezi všeobecnou platností vědecké pravdy, která zůstává na rovině vědomí vůbec, a nepodmíněností metafyzické pravdy, která je „možná až na rovině existence“ (2.1.2). Zvláštní pozornost je pak věnována jednomu z výše zmíněných rysů víry, jímž je nerozlučitelná jednota subjektivní a objektivní stránky víry (2.1.3), dále pak odstínění víry od pouhého prožitku (2.1.4) a odmítnutí představy o víře jako iracionálním postoji, kterou si ze své omezené perspektivy tvoří „vědomí vůbec“ (2.1.5): To, že víra překračuje rovinu „vědomí vůbec“, neznamená, že se nepojí s věděním či myšlením – jde však právě o ve vlastním smyslu filosofické myšlení, které usiluje o projasnění celku skutečnosti, a proto nemůže ustrnout u nějakého dílčího poznaného předmětu, ale musí být schopno vystavit veškeré dosažené věděním otázce a pochybnosti.

Podstatně stručnější výklad je věnován vztahu filosofie a náboženství (2.2). Václav Dostál zde ukazuje, že Jaspers považuje víru ve zjevení za principiálně neslučitelnou s filosofií, resp. s filosofickou vírou. Základní rozdíl podle něj spočívá v tom, že „filosofická víra se vztahuje k transcenci, která k člověku může promlouvat jedině nepřímou“, zatímco „víra ve zjevení se vztahuje k Bohu ..., který skrze zjevení vešel s člověkem v přímý kontakt“ (str. 54). Především však nelze filosofickou víru sloučit s nárokem „na absolutnost a výlučnost“, který vznáší víra založená na zjevení. Filosofická víra nemůže akceptovat autoritativně určené obsahy víry nejenom proto, že nesmí rezignovat na principiální možnost vystavit veškeré věděním otázce a pochybnosti, ale také proto, že je bytostně „vírou v komunikaci“, která je ve filosofii pochopena jako vlastní původ pravdy (str. 55).

Přednosti práce

Václav Dostál si zvolil v rámci Jaspersovy filosofie klíčové téma, jež je sice poměrně hojně diskutováno v cizojazyčné literatuře (zejména z theologického hlediska), o němž však v českém jazyce zatím neexistuje žádná soustavnější práce. Tohoto tématu se přitom zhostil se

ctí a na úrovni: Práce je celkově pečlivě provedena a je založena na důkladném studiu pramenů i relevantní sekundární literatury. Rekonstrukce a interpretace Jaspersových textů a myšlenek vynikají svou precizností a jasností. Václav Dostál prokazuje dobrou znalost nejenom textů věnovaných speciálně pojmu víry, ale též širšího kontextu Jasperova myšlení. Přitom si dokáže nad Jaspersovými texty klást velmi přesně cílené otázky, které umožňují sledovat hlubší logiku a širší souvislosti Jasperových myšlenek, a díky nimž se mu rovněž daří rozvíjet interpretace těchto textů netriviálním způsobem. V některých případech též zajímavým způsobem rekonstruuje souvislosti mezi Jaspersovými vyjádřeními z různých textů, jejichž vzájemný vztah u Jasperse samého zůstává nevyjasněný. Se sekundární literaturou Václav Dostál pracuje samostatně a kriticky. I když se explicitně omezuje na historicko-interpretaci práci, tato práce je zjevně vedena hlubším věcným a systematickým zájmem o danou problematiku. Text je dobře strukturovaný a vyznačuje se jasnou a sevřenou linií výkladu bez zbytečných odboček od tématu. Je psán velmi kultivovaným jazykem a neobsahuje téměř žádné překlepy či gramatické chyby.

Nedostatky práce

Je škoda, že Václav Dostál ponechal zcela mimo zřetel Jaspersovu *Filosofii*: již v tomto díle se totiž pojem víry jakožto jistoty skutečnosti objevuje a jeho zohlednění by možná přispělo k lepšímu pochopení genese Jaspersova celého konceptu filosofické víry.

Vzhledem k tomu, že jako víra ve „vlastním“ či „užším“ smyslu se nakonec ukazuje vztah existence k transcenci, mohl a měl být výklad o existenci (kap. 1.2.5) více rozveden. Ve výkladu o existenci přitom chybí některé klíčové motivy, např. že se jedná o „svobodné bytí“ (Sebstsein). Úspornost vlastního autorova výkladu o existenci opřené o Jaspersovy texty navíc zvláště kontrastuje s délkou citátu z Jana Patočky (str. 27).

Také výklad o vztahu filosofie a náboženství (kap. 2.2) mohl být obsáhlejší a podrobnější, zvláště když si vyjasnění vztahu filosofické víry k náboženství či „víře ve zjevení“ autor vytkl jako jeden z hlavních cílů své práce. Stručnost tohoto výkladu navíc opět kontrastuje s nepoměrně obsáhlejší částí věnovanou vztahu filosofie a vědy (kap. 2.1).

Hodnocení

Práce každopádně splňuje požadavky kladené na diplomovou práci. Osobně ji považuji za skvělý studijní výkon, a proto navrhuji její hodnocení známkou „výborně“.

Václav Němec

V Praze, 30. 8. 2016